

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Description Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติของผู้คุมขังที่มีต่อผู้ต้องโทษ กับสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย และการศึกษาถึงความสมบูรณ์ของกฎหมายที่นำมารองรับบังคับใช้เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องโทษ กลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าหน้าที่ผู้คุมขัง จำนวน 20 คน และนักโทษชายในเรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 180 คน โดยการคัดเลือกตัวอย่างตามส่วน (Quota Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์สำหรับทัศนคติและเจ้านักงานควบคุม เรือนจำ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของเจ้าพนักงานควบคุม เรือนจำและทัศนคติในการทำงาน เช่นข้อมูลภายในเรือนจำ มาตรการต่างๆ ที่ใช้อยู่ในเรือนจำ และการสำรวจสิทธิของผู้ต้องโทษ ข้อมูลทั่วไป และข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของผู้ต้องโทษ และสิทธิของนักโทษ คือแบบสอบถามฉบับที่ 2 (สำหรับผู้ต้องโทษ) และแบบสัมภาษณ์ของผู้ต้องโทษ

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็นแบบสอบถามสำหรับผู้คุมขังจำนวน 10 ชุด และแบบสัมภาษณ์ 10 ชุด รวมเป็น 20 ชุด และแบบสอบถามสำหรับนักโทษ 160 ชุด แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ต้องโทษจำนวน 20 ชุด รวมเป็น 180 ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำมาแจกแจงความถี่ ร้อยละด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ต้องโทษ

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับผู้ต้องโทษในด้านข้อมูลทั่วไปนั้น ผู้ต้องโทษส่วนใหญ่มีช่วงอายุ 20 – 30 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้ต้องโทษส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ทำสวนทำไร่และค้าขาย สำหรับโทษที่ผู้ต้องโทษได้รับมากที่สุดคือคดียาเสพติด คดีพยายามฆ่า/ฆ่า และคดีลักทรัพย์ ได้รับการลงโทษระหว่าง 5 ปีขึ้นไปถึง 10 ปีมากที่สุด ผู้ต้องโทษประเภทนักโทษเด็ดขาดมีจำนวนมากที่สุด ส่วนลำดับชั้นของนักโทษส่วนใหญ่จะเป็นนักโทษชั้นเยี่ยม นักโทษชั้นปานกลาง ชั้นดีมาก และนักโทษชั้นดีตามลำดับ

ข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของผู้ต้องโทษ

ในด้านข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของผู้ต้องโทษนั้น ส่วนใหญ่จะได้รับมอบหมายให้ทำงานอาชีพมากที่สุดและงานด้านอื่นๆ เช่น ช่วยเป็นเวรยามในห้องขัง ล้างรถ เป็นต้น ส่วนงานเกี่ยวกับความสะอาดและอนามัยของตน การได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานอาชีพ ผู้ต้องโทษส่วนมากได้รับเงินจากการทำงานเป็นเงินระหว่าง 41-100 บาท หรือระหว่าง 101-200 บาท และระหว่าง 201-300 บาท นอกจากนี้ ผู้ต้องโทษส่วนใหญ่จะไม่ทราบถึงกฎเกณฑ์การคัดเลือกคนเข้าทำงาน ผู้ต้องโทษไม่เคยได้รับอันตรายจากการทำงานหรือหากเคยได้รับอันตรายจากการเข้าทำงานก็มีเป็นจำนวนน้อยมาก การได้รับค่าชดเชยในเรือนจำนั้น มักจะการได้รับค่าชดเชยเป็นอย่างอื่น เช่น ยารักษาโรค หรือเวลาพัก เป็นต้น นอกนั้นก็จะเป็นการชดเชยเป็นเงินกับสิ่งของ มีวันหยุดจากการทำงาน และวันหยุดในวันเสาร์ วันอาทิตย์ วันรัฐธรรมนูญ และวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 1 เมษายน ของทุกปี

ข้อมูลด้านสิทธิของผู้ต้องโทษ

ในด้านสิทธิของผู้ต้องโทษ นักโทษได้รับการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับและระเบียบต่างๆ ของเรือนจำด้วยความเสมอภาคและด้วยดีตามสมควร มีส่วนน้อยที่ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำนี้ โดยทั่วไปนักโทษได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามสมควร เห็นด้วยในการที่เรือนจำจะต้องจัดให้ผู้ต้องขังเข้าใหม่ได้ทราบและเข้าใจระเบียบข้อบังคับของเรือนจำตามสมควร การที่เจ้าหน้าที่จะต้องแจ้งสิทธิต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ผู้ต้องขังทราบ ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการเยี่ยมเป็นการส่วนตัวในที่ซึ่งทางเรือนจำได้จำกัดไว้ โดยเฉพาะตามสมควร นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความสองต่อสองในที่ซึ่งทางเรือนจำได้จัดไว้ให้โดยเฉพาะตามสมควรและการที่ผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้ยากไร้ ไม่สามารถจัดหาทนายความได้ มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้านทนายความ ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการตรวจและรักษาพยาบาลจากแพทย์เมื่อเจ็บป่วย ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลในเรือนจำและถ้าป่วยหนักจะได้รับอนุญาตให้ไปรักษาตัวนอกเรือนจำ ได้รับอาหารวันละ 3 มื้อในปริมาณพอสมควร มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อนเป็นการส่วนตัว มีสิทธิได้รับฟังวิทยุ โทรทัศน์ ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังมีสิทธิอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือและสิ่งพิมพ์ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ การที่เรือนจำจะต้องจัดให้มีการศึกษาและอบรมแก่ผู้ต้องขังด้านต่างๆ ได้แก่ พุทธศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา จัดให้มีตู้สมุดหนังสือและสถานที่อ่านหนังสือสำหรับผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาคดี (คนต้องขังและคนฝากขัง) ควรได้รับการปฏิบัติแตกต่างจากนักโทษเด็ดขาด การที่ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนหรือ

พิจารณาคดี (คนต้องขังและคนฝากขัง) ควรได้รับอนุญาตให้รับประทานอาหารและแต่งกายด้วยเสื้อผ้าของตนเอง ผู้ต้องโทษเห็นด้วยว่าการกระทำความผิดของผู้ต้องโทษควรจำแนกออกเป็นความผิดทางวินัยร้ายแรงให้ชัดเจนมากที่สุด ผู้ต้องโทษเห็นด้วยว่าควรกำหนดความผิดทางวินัยให้ชัดเจนว่า การกระทำอย่างใดเป็นความผิดวินัยร้ายแรงมากที่สุด และผู้ต้องโทษเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งว่าในกรณีที่ทำผิดวินัยผู้ต้องโทษควรมีสิทธิได้รับการแจ้งข้อหา มีสิทธิแก้ข้อหาและได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 48.1 และผู้ต้องโทษเห็นด้วยว่าการลงโทษทางวินัยแก่ผู้กระทำความผิดให้การทำโดยผู้มีอำนาจตามกฎหมายและบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกครั้งเพื่อให้คณะกรรมการตรวจเรือนจำสามารถตรวจสอบได้มากที่สุด

นอกจากนี้ยังพบว่า การได้รับโทษทางวินัยกับนักโทษที่กระทำความผิดวินัยไม่ร้ายแรง คือ การภาคทัณฑ์ การลดชั้น และการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียน การได้รับโทษทางวินัยกับนักโทษที่กระทำความผิดวินัยร้ายแรง คือ การลดชั้น การอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียน และการคิดจำนวนวันที่ได้การลดวันต้องโทษจำคุก นอกจากนี้สิทธิของผู้ต้องขังที่ยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ ถวายฎีกาและอุทธรณ์มากที่สุดคือ พัดตีหรือผู้บัญชาการเรือนจำ รองลงมาคือ อธิบดี และรัฐมนตรี ส่วนการผ่านหรือยื่นอุทธรณ์ฎีกาต่อพระมหากษัตริย์นั้นมากที่สุด คือ พัดตีหรือผู้บัญชาการเรือนจำแล้วส่งไปยังรัฐมนตรี อธิบดีแล้วส่งไปยังรัฐมนตรี และรัฐมนตรี ซึ่งผู้ต้องโทษเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งว่านักโทษทุกคนควรมีสิทธิได้รับการพิจารณาให้พักการลงโทษตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้แทนการอภัยโทษ และผู้ต้องโทษเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งว่าผู้ต้องโทษควรมีสิทธิได้รับการพิจารณาให้อภัยโทษเป็นกรณีพิเศษและตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผู้ต้องโทษไม่เห็นด้วยว่า บทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการใช้อาวุธและอาวุธปืนต่อผู้ต้องขังมีความเหมาะสมแล้วการที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ใช้อาวุธปืนต่อผู้ต้องโทษได้เฉพาะกรณีผู้ต้องโทษใช้อาวุธทำร้ายเจ้าหน้าที่ คณะกรรมการตรวจเรือนจำที่แต่งตั้งตามกฎหมายฉบับปัจจุบันมีความเหมาะสมดีแล้ว คณะกรรมการตรวจเรือนจำควรแต่งตั้งจากบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐและเอกชน และมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งที่ศาลควรมีบทบาทในการตรวจเรือนจำ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้ต้องโทษ

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ต้องโทษ ณ เรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ต้องโทษชายและได้สอบถามผู้ต้องโทษในเรื่องของการทำงานอันเป็นผลประโยชน์ของผู้คุม เจ้าหน้าที่พัดตี โดยส่วนใหญ่พบว่าไม่เคยได้ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้คุมหรือ เจ้าหน้าที่งานจะมีแต่เพียงไปช่วยงานเล็กน้อย เช่น ล้างรถ ปิดกวาดเช็ดถู เป็นต้น ปัญหาที่ได้พบในเรือนจำคือการจัดระบบการรักษาพยาบาลในเรือนจำ ผู้ต้องโทษส่วนใหญ่จะได้รับบาดเจ็บเพียง

เล็กน้อยไม่มาก ส่วนเรื่องสุขภาพจะเป็นเรื่องสาธารณสุขโรคต่างๆซึ่งสิ่งที่ผู้วิจัยได้สอบถามก็คือ เรื่องของการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอนอันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพนั้นพบว่าทางเรือนจำได้ จัดให้ผู้ต้องโทษ 1 คนจะได้รับผ้าห่ม 1 ผืนและเครื่องใช้ส่วนตัว 1 ชุด ผู้ต้องโทษบางคนเห็นว่าไม่ เพียงพอต่อความต้องการ ส่วนเรื่องอาหารที่ทางเรือนจำได้จัดให้แก่ผู้ต้องโทษจัดอยู่ในปริมาณที่มี ความเพียงพอต่อความต้องการ เรื่องการลงโทษทางวินัยกับผู้ต้องโทษที่กระทำความผิดโดยฝ่าฝืน กฎระเบียบของเรือนจำนั้นพบว่าพฤติกรรมที่ทำให้ผู้ต้องโทษได้รับการเลื่อนชั้นก็คือการปฏิบัติตาม กฎระเบียบของเรือนจำไม่ทะเลาะวิวาทการไม่เสพสิ่งเสพติดหรือนำพาสิ่งเสพติดเข้ามาภายใน เรือนจำและการกระทำผิดอันมีลักษณะเป็นการฝ่าฝืนวินัยร้ายแรงเป็นต้น เมื่อมีการกระทำ ความผิดเกิดขึ้นในเรือนจำพบว่าส่วนมากจะเป็นการลงโทษในความผิดที่ไม่ร้ายแรงมาก เช่น กระทำผิดวินัย เข้าแถวล่าช้า และทะเลาะวิวาท เป็นต้น

ปัญหาส่วนใหญ่ของผู้ต้องโทษ คือ สภาพความเป็นอยู่ที่แออัด ไม่มีความเพียงพอ ในส่วนของเครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค และประสบปัญหาด้านจิตใจ ตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำ นี้ผู้ต้องโทษไม่เคยได้รับปัญหาเกี่ยวกับการไม่ได้รับความเป็นธรรมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแต่ ประการใด

ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานภายในเรือนจำนั้น ทางเรือนจำมีกรรมวิธีในการให้ การศึกษาอบรมทางศีลธรรมและจิตใจโดยได้ดำเนินการอบรมผู้ต้องขังใหม่ 1 ครั้งต่อวัน อบรม ผู้ต้องขังรวมหน้าแถว 1 ครั้งต่อวัน และนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรม 4 ครั้งต่อเดือน มีการจด บันทึกรับประวัติ ตำหนิ รูปพรรณ ความแข็งแรงและความสามารถทางสติปัญญาของผู้ต้องขังตอน รับเข้าเรือนจำเพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาพฤติกรรมและทะเบียนประวัติ กรณีผู้ต้องขังที่มีของติดตัว มาทางเรือนจำจะเก็บรักษาไว้และจะได้นำส่งคืนญาติหรือคืนให้เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษ เจ้าหน้าที่ ภายในเรือนจำส่วนใหญ่เห็นว่าแพทย์ในเรือนจำไม่เพียงพอเพราะมีจำนวนผู้ต้องขังมาก แต่จะมี แพทย์อาสาสมัครตรวจร่างกาย อนามัย และสุขภาพิบาลของเรือนจำทุกๆ อาทิตย์ ทางเรือนจำมี ห้องสมุดจัดไว้ให้แก่ผู้ต้องขัง มีการเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นในวิชาสายสามัญ สายวิชาชีพ และ มสธ. และได้มีการอบรมธรรมจากพระสงฆ์ ซึ่งผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าอบรมหรือเข้าเรียนได้ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ในกรณีของการจัดแบ่งเรือนจำได้มีการแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ แดนคนเข้า ใหม่และแดนกลาง แต่ไม่สามารถแบ่งตามประเภทของผู้ต้องขังได้เพราะสถานที่ไม่เพียงพอ และ ผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำนี้มีการเป็นอยู่ที่ไม่ดี เพราะมีจำนวนมากเกินมาตรฐาน ทำให้เกิดปัญหา ความแออัดและสาธารณสุขโรคไม่เพียงพอแก่จำนวนผู้ต้องขัง ในกรณีของกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับ

ที่ใช้กับนักโทษ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยเพราะเป็นมาตรการที่เหมาะสมที่สุดแล้ว และเห็นว่านักโทษที่ได้รับการปฏิบัติที่ดีแล้วจากทางราชการ

ในด้านข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภายในเรือนจำ เจ้าหน้าที่ควบคุมเรือนจำส่วนใหญ่เห็นว่า จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากและการควบคุมเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง เจ้าหน้าที่ในเรือนจำมีแพทย์ นักจิตวิทยา จิตแพทย์ ครู ผู้สอนวิชาชีพ นักสังคมสงเคราะห์ และอนุศาสนาจารย์โดยเจ้าหน้าที่ทุกคนเคยได้รับการอบรมเมื่อก่อนเข้าทำงานและระหว่างการทำงานเป็นประจำ ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่พอใจกับสภาพการทำงานเพราะเป็นไปด้วยความหวาดระแวงจากผู้ต้องขังซึ่งมีอยู่ตลอดเวลาในเรือนจำ

ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อนักโทษและสิทธิของนักโทษ

จากข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อนักโทษและสิทธิของนักโทษ พบว่าในการที่นักโทษได้รับการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับและระเบียบต่างๆของเรือนจำด้วยความเสมอภาคและด้วยดีตามสมควร การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำนี้ โดยทั่วไปนักโทษได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามสมควร เห็นด้วยในการที่เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังเข้าใหม่ได้ทราบและเข้าใจ ระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ กับการที่เจ้าหน้าที่จะต้องแจ้งสิทธิต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ผู้ต้องขังทราบ ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการเยี่ยมเป็นการส่วนตัวในที่ตั้งทางเรือนจำได้จำกัดไว้ โดยเฉพาะ มีสิทธิพบและปรึกษาทนายความสองต่อสองในที่ตั้งทางเรือนจำจัดไว้โดยเฉพาะหากผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้ยากไร้ ไม่สามารถจัดหาทนายความได้ ก็มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้านทนายความ และมีสิทธิได้รับการตรวจและรักษาพยาบาลจากแพทย์เมื่อเจ็บป่วย ถ้าป่วยหนักจะได้รับอนุญาตให้ไปรักษาตัวนอกเรือนจำ นอกจากนั้นผู้ต้องขังเห็นว่าควรได้รับอาหารวันละ 3 มื้อ ในปริมาณพอสมควร มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อนเป็นการส่วนตัวตามสมควร ควรมีสิทธิได้รับฟังวิทยุ โทรทัศน์ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขังควรมีสิทธิอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือและสิ่งพิมพ์ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ และจัดให้มีการศึกษาอบรมแก่ผู้ต้องขังด้านต่างๆได้แก่ พุทธศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา เห็นควรจัดให้มีตู้สมุดหนังสือและสถานที่อ่านหนังสือสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย

นอกจากนี้ในการที่ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาคดี (คนต้องขังและคนฝากขัง) ควรที่จะได้รับการปฏิบัติแตกต่างจากนักโทษเด็ดขาด และควรได้รับอนุญาตให้รับประทานอาหารและแต่งกายด้วยเสื้อผ้าของตนเอง ส่วนการกระทำความผิดของนักโทษควรจำแนกออกเป็นความผิดทางวินัยร้ายแรงให้ชัดเจน ในกรณีที่ทำผิดวินัยนักโทษควรมีสิทธิได้รับการแจ้งข้อหา มีสิทธิแก้ข้อหาและได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ

นอกจากนี้ในการกำหนดความผิดทางวินัยให้ชัดเจนว่าการกระทำใดเป็นความผิดทางวินัยร้ายแรง ในกรณีที่ทำผิดวินัยนักโทษควรมีสิทธิได้รับการแจ้งขอหา มีสิทธิแก้ขอหา และได้รับการพิจารณา จากคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการนั้น การลงโทษทางวินัยแก่ผู้กระทำผิดความผิดโดยผู้มี อำนาจตามกฎหมายและบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกครั้งเพื่อให้คณะกรรมการตรวจเรือนจำสามารถ ตรวจสอบได้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้รับโทษทางวินัยกับนักโทษที่กระทำผิดวินัยไม่ ร้ายแรง มากที่สุดคือ ภาคทัณฑ์ รองลงมาคือ การลดหรืองดประโยชนหรือติดต่อหรือรางวัลและ ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียน และลดชั้น นอกจากนี้ยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้รับ โทษทางวินัยกับนักโทษที่กระทำผิดวินัยไม่ร้ายแรงมากที่สุดคือ งดการเลื่อนชั้นโดยไม่มี กำหนดเวลาและตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก รองลงมาคือตัดการอนุญาตให้ ได้รับการเยี่ยมเยียน และลดชั้น ชึ่งเดียวไม่เกิน 3 เดือน

สิทธิของผู้ต้องขังที่ยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ ถวายฎีกา และอภัยโทษต่อบุคคลหน่วยงานที่ รับเรื่องราวร้องทุกข์ มากที่สุดคือ พศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำ อธิบดี และรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิก ตามลำดับ ส่วนการผ่านหรือยื่นทูลเกล้าถวายฎีกาต่อ พระมหากษัตริย์ผ่านบุคคลหรือหน่วยงานที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ มากที่สุดคือ พศดีหรือผู้บัญชาการ เรือนจำแล้วส่งไปยังรัฐมนตรี รองลงมาคืออธิบดีแล้วส่งไปยังรัฐมนตรี และรัฐมนตรี และนักโทษที่ ควรได้รับสิทธิการพิจารณาพักการลงโทษและการได้รับอภัยโทษในกรณีต่าง ๆ เห็นว่านักโทษทุก คนควรมีสิทธิได้รับการพิจารณาให้พักการลงโทษตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้แทนการอภัยโทษ ยังเห็นว่านักโทษควรมีสิทธิได้รับการพิจารณาให้อภัยโทษเป็นกรณีพิเศษและตามหลักเกณฑ์ที่ กำหนดไว้เช่นกัน

จากแบบสอบถามข้อมูลการใช้อาวุธ และอาวุธปืนของเจ้าพนักงานในกรณีต่างๆ นั้น มีผู้เห็นด้วยอย่างยิ่งมากที่สุด คือ เห็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการใช้อาวุธและอาวุธ ปืนต่อผู้ต้องขังมีความเหมาะสมแล้ว และกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ใช้อาวุธปืนต่อผู้ต้องขัง ได้เฉพาะกรณีผู้ต้องขังใช้อาวุธทำร้ายเจ้าหน้าที่ด้วย

ในกรณีการตรวจเรือนจำมีผู้เห็นด้วยมากที่สุด คือ มีความเห็นว่าศาลควรมีบทบาท ในการตรวจเรือนจำ นอกจากนี้คณะกรรมการตรวจเรือนจำควรแต่งตั้งจากบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ จากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการมีคณะกรรมการตรวจเรือนจำที่แต่งตั้งตามกฎหมายฉบับ ปัจจุบันมีความเหมาะสมแล้ว

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สำหรับเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้สอบถามเจ้าพนักงานฯ ในเรื่องที่ทำให้ผู้ต้องโทษทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อเจ้าพนักงานฯ พบว่าผู้ต้องโทษไม่สามารถทำงานที่เป็น ผลประโยชน์ส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ได้ เนื่องจากเป็นการผิดระเบียบของกรมราชทัณฑ์ โดยปกติแล้วทางเรือนจำจะให้ผู้ต้องโทษทำงานภายในเรือนจำ ซึ่งจะเป็งานอาชีพต่าง ๆ ซึ่งเป็นอาชีพที่ผู้ต้องโทษสามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองได้ภายหลังพ้นโทษไปแล้ว ปัญหาที่ได้พบในเรือนจำอีกเรื่องก็คือการจัดระบบการรักษาพยาบาลในเรือนจำนั้น ผู้ต้องโทษที่ป่วยทุกคนจะได้รับการรักษาพยาบาลจากแพทย์ที่ประจำอยู่ในเรือนจำ ซึ่งมีความสามารถในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น หากมีอาการป่วยหนักขึ้น แพทย์ผู้ตรวจวินิจฉัยฉันั้น จะเป็นผู้ทำความเห็นเสนอให้ผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้อนุมัติให้นำผู้ต้องโทษที่ป่วยหนักไปรักษาพยาบาลนอกเรือนจำได้และต้องไปรักษา ณ โรงพยาบาลของรัฐเท่านั้น ผู้วิจัยได้สอบถามเจ้าพนักงานฯ ในเรื่องเครื่องแต่งกายของผู้ต้องโทษ พบว่าคุณภาพของผ้าห่มและเสื้อผ้าเป็นไปตามมาตรฐานของกรมราชทัณฑ์ ในเรื่องของอาหารพบว่า อาหารมีรสชาติที่ดีพอสมควร และถูกหลักอนามัย ในประเด็นเรื่องการเลื่อนชั้นหรือลดชั้นของนักโทษ พบว่ามีเฉพาะนักโทษเด็ดขาด มี 3 อย่างที่ต้องพิจารณาคือ 1.มีความก้าวหน้าในงานฝีมือ 2.มีความประพฤติเรียบร้อย 3.ไม่ทำผิดวินัยของเรือนจำ สำหรับเรื่องการลงโทษของเจ้าหน้าที่ฯ พบว่าเจ้าหน้าที่จะไม่ทำโทษต่อเนื่องต่อตัวร่างกายของนักโทษ แต่จะมีการลงโทษอย่างอื่น เช่น การฝึกแถว การสั่งวิง เป็นต้น ซึ่งเป็นการลงโทษที่เหมาะสมกับความผิด ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดทางอาญา หรือทางวินัย เจ้าหน้าที่ฯ จะเปิดโอกาสให้นักโทษชี้แจง ณ.ศูนย์ราชทัณฑ์โสละอาต โดยมีคณะกรรมการและนิติกรสืบสวนหาความจริง สำหรับเรื่องการร้องทุกข์หรือเรื่องราวใดๆ นักโทษสามารถทำได้โดยเขียนจดหมายใส่ตู้ร้องเรียนซึ่งผู้บัญชาการเรือนจำจะเป็นผู้เปิดแล้วทำการตรวจด้วยตนเอง แล้วเรียกเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาสอบถามและดำเนินการแก้ไขต่อไป ปัญหาด้านอื่นๆ ที่เจ้าหน้าที่พนักงานฯ พบก็มีบ้างเช่น น้ำไม่ไหลตอนกลางคืน สถานที่คับแคบ สภาพจิตใจของนักโทษ แต่นักโทษส่วนใหญ่ก็อยู่ด้วยกันอย่างไม่มีปัญหาในแบบพึ่งพาอาศัยกัน

สำหรับผลสรุปจากการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาวิจัยเอกสารและการศึกษาวิจัยภาคสนามโดยมุ่งเน้นถึงสิทธิของผู้ต้องโทษ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประการที่สำคัญ กล่าวคือประการแรก เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติของผู้คุมซึ่งมีต่อผู้ต้องโทษกับสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงความสมบูรณ์ตามกฎหมายที่นำมารองรับบังคับใช้เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องโทษ โดยในส่วนของการศึกษาการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบ

ระหว่งการปฏิบัติของผู้คุมขังที่มีต่อผู้ต้องโทษกับสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายและได้ทราบถึงความสมบูรณ์ของกฎหมายที่มารองรับบังคับใช้เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องโทษ

ผลการศึกษาวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มาตรฐานของกฎหมายไทย กฎข้อบังคับ และระเบียบต่างๆ ที่ใช้กับผู้ต้องโทษในเรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่ มิได้มีความแตกต่างในสาระสำคัญกับสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อนักโทษตามแนวทางขององค์การสหประชาชาติ และความสมบูรณ์ตามกฎหมายก็เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำเช่นเดียวกัน การสำรวจวิจัยครั้งนี้และผลการศึกษาวิจัยอื่นที่ได้รายงานในเรื่องนี้ มิได้มีความแตกต่างกันมากนัก ยกเว้นในส่วนที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ต้องโทษอาจมีความแตกต่างกันบ้าง เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะแออัด ตลอดจนขาดงบประมาณในการจัดหาอาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกอันจำเป็นขั้นพื้นฐานต่อนักโทษ

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าผู้ต้องโทษเข้าใจกฎระเบียบในการบังคับใช้กฎหมายอยู่ในเกณฑ์พอสมควร ส่วนเจ้าพนักงานและพัศดีที่ตอบแบบสอบถามมีความรู้ความเข้าใจกฎหมาย กฎข้อบังคับ และมีจิตสำนึกในการปฏิบัติงานโดยยึดเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำตามกฎหมายเป็นหลัก

สำหรับสิทธิของผู้ต้องโทษตามกฎหมายไทยจะมีหลักประกันส่วนใหญ่อยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ซึ่งพบว่ากฎหมายดังกล่าวได้ให้หลักประกันสิทธิสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ อาทิเช่น สิทธิในการเยี่ยมและติดต่อกับญาติพี่น้องหรือบุคคลภายนอก สิทธิในการประกอบกิจการทางศาสนา สิทธิในการร้องทุกข์ สิทธิในการได้รับการดูแลสุขภาพ อนามัย และการรักษาพยาบาล สิทธิในการศึกษาอบรมฝึกวิชาชีพ สิทธิได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายเป็นต้น และในทางปฏิบัตินั้นผู้บัญชาการเรือนจำ ตลอดจนผู้ควบคุมนักโทษที่ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย

แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อจำกัดในด้านงบประมาณและกำลังคนทำให้สิทธิของผู้ต้องโทษในเรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่ได้รับการปฏิบัติเท่าที่ควร เช่น การใช้เครื่องพันธนาการยังใช้ตรวนขนาดที่ใหญ่เกินไปสำหรับใช้ควบคุมนักโทษ และข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การได้รับแจ้งสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายนั้นยังไม่มีกฎหมายรับรองการแจ้งสิทธิดังกล่าวแต่อย่างใด อันทำให้ผู้ต้องโทษบางรายอาจจะไม่ทราบสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายนั้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องโทษ กรณีศึกษาเรือนจำกลางจังหวัด เชียงใหม่ มีประเด็นและผลการวิจัยที่จะอภิปรายดังนี้

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ต้องโทษ เป็นการสำรวจสิทธิของผู้ต้องโทษในเรือนจำกลาง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบถึงจำนวนผู้ต้องโทษ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและในด้านการปฏิบัติต่อนักโทษ ในเรื่องของสิทธิ ความผิดวินัย การกำหนดโทษและการได้รับการพิจารณาลงโทษทางวินัยของนักโทษ รวมถึงสิทธิที่ได้รับในการยื่นเรื่องร้องทุกข์ ถวายฎีกา และอภัยโทษ การใช้ อาวุธและอาวุธปืน การตรวจเรือนจำของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการในเรือนจำ กรณีที่มีเหตุจำเป็น ร้ายแรงเกิดขึ้น พบว่า ข้อมูลสิทธิของผู้ต้องโทษของเรือนจำจังหวัดเชียงใหม่ นั้น นักโทษได้รับการ ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ด้วยความเสมอภาคและด้วยดีตามสมควร นอกจากนี้ผู้ต้องหายังมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความสองต่อสองในที่ซึ่งทางเรือนจำจัดให้ โดยเฉพาะผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้ยากไร้ และยังได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาล ได้รับอาหารตามสมควร มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อนเป็นการส่วนตัว สอดคล้องกับการศึกษาของ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาและพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้รับรอง และคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังใกล้เคียงกับมาตรฐานสากลและมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังและใกล้เคียงกับกฎหมายต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

สำหรับ การกระทำความผิดของผู้ต้องโทษ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าจะจำแนก ออกเป็นความผิดทางวินัยร้ายแรงให้ชัดเจนมากที่สุด และกำหนดความผิดทางวินัยให้ชัดเจนว่า การกระทำความผิดใดเป็นความผิดวินัยร้ายแรงมากที่สุด และในกรณีที่ทำความผิดวินัยผู้ต้องโทษควรมี สิทธิได้รับการแจ้งข้อหา มีสิทธิแก้ข้อหาและได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้น อย่างเป็นทางการ นอกจากนี้การลงโทษทางวินัยแก่ผู้กระทำความผิดให้การทำโดยผู้มีอำนาจตาม กฎหมายและบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกครั้งเพื่อให้คณะกรรมการตรวจเรือนจำสามารถตรวจสอบ ได้มากที่สุดนั้น สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ กุลพล พลวัน ที่ศึกษาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ของผู้ถูกคุมขัง สิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติว่าการปฏิบัติสอดคล้องกับบทบัญญัติทั้ง ด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ว่าได้ปฏิบัติไปมากน้อยเพียงใด มีอุปสรรคข้อขัดข้องอย่าง ใดและมีมาตรการจะแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเจตนารมณ์อย่างไรบ้าง ซึ่ง ผลการวิจัย พบว่าในประเทศไทยผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมตัวในสถานี่ตำรวจระหว่างการสอบสวนไม่มี กฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนว่า มีสิทธิที่จะยื่นข้อร้องเรียนต่อการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่

ตำรวจได้ ส่วนผู้ต้องขังในเรือนจำระหว่างการสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาล รวมทั้ง นักโทษเด็ดขาดที่ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว มีสิทธิยื่นข้อร้องเรียนได้ตาม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และระเบียบข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ และเรือนจำได้เคยมี การแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจเรือนจำ แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้กระทำกันจริงจัง ดังนั้นประเทศไทย อาจจะไปเป็นภาคีหรือไม่เป็นภาคีตามปฏิญญาฯ ฉบับนี้ก็ตาม ควรจัดให้ผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง หรือนักโทษเด็ดขาดมีสิทธิร้องเรียนต่อการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ แต่ จากการศึกษาครั้งนี้หากมองโดยภาพรวมแล้ว พบว่า การลงโทษทางวินัยและการจำกัดรอนของ กรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน ซึ่งมีการลงโทษและการขังในห้องมืด ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าน่าจะมีการตรวจสอบ ว่าขัดต่อมาตรฐานสากลของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการทรมานต่อผู้ต้องขัง หรือไม่ และ รวมถึงการอนุญาตให้เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ใช้กำลังกับผู้ต้องขังที่พยายามหลบหนีที่คุมขังว่าจะ ขัดต่อมาตรฐานสากลหรือไม่ เหล่านี้ น่าจะเป็นปัญหาในการพิจารณาว่า เป็นการละเมิดสิทธิของผู้ ต้องขังที่ควรได้รับการแก้ไข สาเหตุของการไม่ได้เคารพมาตรฐานการคุ้มครองสิทธินั้น อาจเกิด จากความไม่เข้าใจกันในกระบวนการยุติธรรมถึงความมุ่งหมายในการดำเนินคดีอาญาที่ต้องการ ค้นหาความจริงและในขณะเดียวกันการดำเนินการดังกล่าวจะรักษาสีทิวทัศน์เสรีภาพของผู้ต้องขังให้ มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และการจำกัดเสรีภาพบุคคลดังกล่าวเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ต่อคดี เท่านั้น ซึ่งปัญหาตามที่กล่าว

นอกจากนี้ในด้านสิทธิของผู้ต้องขัง หรือนักโทษ การได้รับโทษทางวินัยกับนักโทษที่ กระทำความผิดวินัยไม่ร้ายแรงคือ การภาคทัณฑ์ การลดชั้น และการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยม เยือน การได้รับโทษทางวินัยกับนักโทษที่กระทำความผิดวินัยร้ายแรง คือ การลดชั้น การอนุญาต ให้ได้รับการเยี่ยมเยียน หากจะมองถึงสิทธิของผู้ต้องโทษ หรือที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ได้ให้นิยามว่า "ผู้ต้องขัง" ยังมีบทบัญญัติบางมาตราที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่เกี่ยวกับการ ปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และกฎหมายราชทัณฑ์มุ่งที่จะบัญญัติหน้าที่ของผู้ต้องขังมากกว่าสิทธิของผู้ ต้องขัง การลงโทษทางวินัย แก่ผู้ต้องขังก็มิได้มีการกำหนดมาตรฐาน และวิธีการลงโทษไว้โดยชัด เจ็งและไม่ได้แยกแยะการผิดวินัยร้ายแรงกับการผิดวินัยไม่ร้ายแรงไว้แต่ให้เจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจ ลงโทษ การวิเคราะห์ข้อมูลบางส่วนซึ่งได้รับจากผู้ต้องขังนั้น ปรากฏว่า การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น ยังไม่เป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเท่าที่ควร เช่น สภาพจำนวนผู้ต้องขังมีจำนวนมากเกิน กว่าความจุของเรือนจำ สภาพความเป็นอยู่ที่เลวร้าย การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ไม่เป็นธรรมและ ล้าเอียง และผู้ต้องขังประเภทต่าง ๆ เช่น ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน หรือพิจารณา และผู้ต้องขัง

ตามคำพิพากษามีได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ตามสถานะและสิทธิของผู้ต้องขังที่กฎหมาย
คุ้มครองไว้ในแต่ละประเภทอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

การนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรเสนอแนะแนวทางแก้ไขกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง โดยให้
เรือนจำแจ้งสิทธิและระเบียบข้อบังคับของเรือนจำให้ผู้ต้องขังใหม่ทราบ เพื่อให้ผู้ต้องขังใหม่จะได้
ปรับตัวให้เข้ากับระเบียบ ข้อบังคับต่างๆในเรือนจำ โดยอาจทำเป็นสายลักษณะอักษรหรือโดยวาจา
ก็ได้
2. ควรจะมีการจัดงบประมาณอาหารให้เหมาะสมมากขึ้น โดยการรับบริจาคจาก
บุคคลทั่วไป หรือการจัดสรรงบประมาณให้แก่เรือนจำในจำนวนที่เพิ่มขึ้นตามความเหมาะสมกับ
จำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มมากขึ้น ตามความจำเป็น
3. ควรจัดให้มีพื้นที่ในการออกกำลังกายและพักผ่อนให้แก่ผู้ต้องขัง โดยให้เจ้าหน้าที่
ดูแลตามสมควร
4. ควรจัดให้มีการเพิ่มทักษะแก่ผู้ต้องขัง ให้มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพราะเป็นสิทธิ
อันพึงมีตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ
5. ควรนำการศึกษาเข้ามาเปิดการเรียนการสอน เพื่อยกระดับจิตใจของผู้ต้องขังให้มี
คุณค่า และไม่คิดที่จะกลับไปทำผิดซ้ำอีก
6. ควรมีการกำหนดการลงโทษให้ชัดเจนและไม่ควรลงโทษให้เกินกว่าความผิดที่ได้
กระทำขึ้น
7. ควรพิจารณาข้อกล่าวหาของนักโทษอย่างเป็นธรรมโดยมีการกำหนดมาตรฐาน
การพิจารณาลำดับคณะกรรมการเพื่อที่จะได้ไม่มีการทุจริตและเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม
8. ควรมีระบบการตรวจสอบที่โปร่งใส และให้กำหนดโทษสำหรับผู้มีอำนาจตาม
กฎหมายที่ลงโทษผู้กระทำผิด ที่กระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย
9. ควรมีการจำกัดขอบเขตการใช้อาวุธเพราะอาจจะเป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุได้
ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานควรจะใช้อาวุธให้เกิดความเหมาะสมกับเหตุที่เกิดขึ้น
10. ต้องมีการตรวจสอบจากคณะกรรมการเรือนจำ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรให้
บุคคลภายนอก เข้ามาตรวจสอบตลอด เช่น กรรมการในการจำแนกนักโทษหรือจัดแดน จะให้คน
นอกทั้งฝ่ายราชการและเอกชนเข้ามาเป็นกรรมการ รวมทั้งสื่อมวลชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยสถิติขั้นพื้นฐานของผู้ต้องโทษในเรือนจำอื่น ๆ ทั่วภาคเหนือ
2. ควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกับเรือนจำของต่างประเทศ
3. ควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบการจัดการเกี่ยวกับเรื่องคุกเอกชนที่จะจัดตั้งขึ้นในประเทศไทย

PAYAP UNIVERSITY